

ORGANIZACIJA PRIREDITVE DNEVI NARODNIH NOŠ V KAMNIKU

Izyleček

Članek je povzetek projektne naloge, napisane v okviru predavanj iz kulturnega managementa na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo na ljubljanski Filozofski fakulteti.¹

V nalogi sva avtorici na primeru turistično-folklorne prireditve Dnevi narodnih noš v Kamniku skušali raziskati, kako poteka organizacija kulturne prireditve ter katera področja organizacije morata poznati etnolog in kulturni antropolog, da lahko s svojim znanjem uspešno in koristno sodelujeta.

Abstract

The article is a summary of a project undertaken for the Cultural Management course at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology at the Faculty of Arts in Ljubljana. Based on the example of a tourist folklore event in Kamnik, named Dnevi narodnih noš v Kamniku (National Costume Days in Kamnik), the authors analyzed organizational aspects of this event and tried to establish which areas of organization must an ethnologist and a cultural anthropologist know in order to co-create a successful cultural event.

Pri pisanju naloge sva se opirali na navodila za izdelavo projektne naloge, dodali pa sva še določena poglavja, ki v navodilih niso zajeta. Osnovno izhodišče naloge je bila seznanitev z zgodovinskim, družbenim in znanstvenim ozadjem prireditve. Pri zgodovinskem ozadju sva črpali predvsem iz pisnih in deloma iz ustnih virov, pri čemer je bil potreben podroben pregled vseh letnikov časopisa Kamniški občan od leta 1963 do 2001, saj sva le tam lahko dobili podatke o poteku prireditve v preteklih letih.

Jedro pisanja predstavlja sama organizacija prireditve, saj je bil glavni namen projektne naloge razširiti naše etnološko znanje s področji, kot so poslanstvo prireditve, marketing, organizacijski smotri, oglaševanje, skupinsko delo, proračun prireditve, iskanje sponzorjev ipd., ter s tem tudi nekoliko spremeniti način

razmišljanja, ki bo odslej še vedno strokoven, a tudi veliko bolj praktičen.

Naloga je torej zastavljena precej široko in prireditve obravnavana z več možnih plati. V nadaljevanju podrobneje predstavlja poglavja o ozadju projekta, saj se nama ta zdijo ključna za razumevanje katere koli prireditve, ter druga področja, ki jih je projektna naloga zajela.

Družbeno ozadje je pomembno za razumevanje pomena »narodne noše« v času slovenskega narodnega prebujenja konec 19. stoletja in po 2. svetovni vojni ter zaradi razumevanja potrebe po prireditvi, ki se je kasneje razvila v Dneve narodnih noš. O družbenem ozadju kamniške prireditve je največ pisala etnologinja Marija Marjanca Klobčar (1996, 163-166), ki v svojem prispevku na precej kritičen način oceni tovrstne turistično-folklorne prireditve, ki bolj zastirajo pogled na resnično podobo oblačilne kulture, kot pa jo odkrivajo.

Prvi viri, ki pričajo o prisotnosti kranjske noše v Kamniku, segajo v leto 1829. Kljub temu, da so sredi 19. stoletja uporabo tovrstne noše začeli opuščati in se zgledevali po modernih trendih višjega sloja, je kranjska noša kaj kmalu postala neke vrste simbol slovenske narodne prepoznavnosti. Ob koncu 19. stoletja se je tudi v Kamniku samozavest meščanov okrepila, kar je močno odsevalo tudi v noši, k temu pa naj bi mnogo pripomoglo delovanje Narodne čitalnice, ki je bila v Kamniku ustanovljena leta 1868 (Žontar 1979, 76). Ob koncu stoletja sta zelo dejavna člana čitalnice Nikolaj Sadnikar in Jožko Stele začela zbirati kose narodnih noš, tako da so leta 1898 pripravili celo razstavo le-teh. Noše so s tem dobile funkcijo krepitev in izražanja narodne zavesti, saj so z njimi Kamničani izražali odpor proti prevladi nemštva. V narodne noše so se oblačili ob različnih slovesnostih, ob političnih in verskih prireditvah. Po 2. svetovni vojni, ko se je ob vedno večjem preseljevanju ljudi v mesta način življenja začel naglo spreminjati, je narodna noša marsikomu pomenila vez z izgubljenim, neke vrste domačnost, še posebno zato, ker so bile po vojni ukinjene številne prireditve (sokolske, orlovske),

¹ Projektna naloga Organizacija prireditve Dnevi narodnih noš v Kamniku je bila napisana v študijskem letu 2001/2002 pri predmetu Kulturni management, pod mentorstvom asist. Petra Simoniča.

² »Navodila za izdelavo projektne naloge iz kulturnega menedžmenta«, Peter Simonič, 2001/2002. Navodila so dostopna v knjižnici na oddelku za EiKA.

procesije, sejmi in meščanske promenade.

Prireditve Dnevi narodnih noš, prvič organizirana leta 1966, je tako dobro zapolnila povojno praznino na tem področju.

Dobro poznavanje zgodovinskega ozadja je nujno zaradi razumevanja celotnega razvoja prireditve, današnjega koncepta, vseh dosedanjih prizadevanj organizatorjev in predvsem zato, ker današnja organizacija temelji zlasti na izkušnjah, pridobljenih v prejšnjih letih. Prav tako so naju zanimale spremembe, povezane z zamenjavo organizatorjev. Do leta 1995 je bila organizacija v rokah ljubiteljev iz Turističnega društva Kamnik, po razpadu društva je organizacijo prevzela Občina Kamnik, od leta 2001 pa je glavni organizator zasebna Agencija za razvoj turizma in podjetništva Kamnik.

Prireditve Dnevi narodnih noš je bila, kot že rečeno, prvič organizirana leta 1966, vendar moramo začetke iskati še nekoliko prej - leta 1963. Takrat je bila v sodelovanju s kamniškim turističnim društvom organizirana Podgorska ohcet. Glavni del prireditve, na kateri so predstavili »stare kmečke običaje«, je bil dolg sprevod zapravljičkov in kočij, ki je krenil skozi Kamnik v Mekinje, na vsej poti pa ga je pozdravljalo veliko število gledalcev. Ker je Podgorska ohcet izvrstno uspela, so se pobudniki odločili za organizacijo povorke narodnih noš, z željo prikazati najstarejše ohranjene narodne noše iz vse Slovenije. Tako je bila v nedeljo, 11. septembra 1966, prvič organizirana prireditve, ki so jo poimenovali Dan narodne noše. Poleg bližnje in nekoliko širše okolice (Mengeš, Domžale, Trzin, Radomlje, Moravče, ...) so se organizatorji povezali tudi s Tržani, Belokranjci, Prekmurci, Dolenjci in Rezijani.

Prireditve je bila vsako leto obsejnejša; udeležilo se je vse več narodnih noš, folklornih skupin in tudi gledalcev, vendar je, kljub temu, da je postala zelo priljubljena, zaradi finančnih težav nekajkrat tudi odpadla. Leta 1982 so prireditve z enega samega dneva razširili na tri dni, leta 1985 pa celo na pet dni, kar pa ni bilo smotno, zato je bila zopet skrčena na tri dni. Tako so tradicionalno nedeljsko povorko »obogatili« z večinom zabavnim delom v petek in soboto.

Kmalu so se začele pojavljati tudi razprave o smotnosti povezanja Dnevov narodnih noš s sejmom in stojnicami, ki so ponujale najrazličnejšo kramo in kič. Da bi dvignili kakovost prireditve in jo čim bolj približali zgodovinskemu izročilu, so organizatorji za jubilejne 20. dneve narodnih noš poleg organizacijskega oblikovali tudi poseben strokovni odbor, v katerem so sodelovali tudi nekateri strokovnjaki etnologi in dolgoletni delavci na področju folklorne. Vendar tovrstno sodelovanje, kot kaže, ni prineslo zelenih sadov, saj so se razprave o vsebini in kakovosti prireditve nadaljevale tudi v naslednjih letih. Sejemski del se je etnografski zasnovi prireditve približal leta 1993, ko so organizatorji na stojnice privabili nekaj deset rokodelcev domače obrti, ki so obiskovalcem predstavili izročilo starih obrti na Slovenskem.

Preden sva se lotili same organizacije, sva se poglobili še v **znanstveno** ozadje, ki naju je napeljalo predvsem na razumevanje folklorizma in nujnost kompromisov med tem pojavom in strokovnimi pristopi.

V okviru folklorizma nas največkrat zanima pretirano poudarjanje »ljudskega«, pri čemer je zanimivo predvsem to, da ljudje niso pripravljeni sprejeti preteklosti v avtentični obliki, ampak jo prilagajajo glede na svoje potrebe in interese. Pomembno vlogo ima nostalgija po okolju, ki so ga ljudje s preseljevanjem v mesta zapustili. Omenjeni pojav je dokaj očiten tudi pri prireditvi Dnevi narodnih noš v Kamniku. Prvotni namen - predstaviti noše, ki so jih ljudje še hranili po domovih - se je hitro razširil na celo vrsto obstranskih prireditve, kot so: prikazovanje različnih obrti in rokodelskih veščin, ponudba na stojnicah, »dobrote« iz kmečkih kuhinj, ipd. Folklorizem ima več funkcij: patriotsko, politično, stanovsko, turistično, komercialno in kulturno. Prav turistična oz. komercialna funkcija je za etnologe najbolj sporna. Temu vprašanju sva se zato nekoliko bolj posvetili v zaključku najine naloge.

Že prva povorka leta 1966 je imela deloma lokalpatriotsko, predvsem pa turistično funkcijo, kljub trditvi Nika Sadnikarja, da je bila izključno »etnografska«. Slednja trditev je povezana z dejstvom, da je bilo zabavnega dela prvič res zelo malo, prireditve je trajala le en dan, številnih spremljajočih prireditve, ki s folkloro nimajo nič skupnega, takrat še ni bilo. Ker pa pri organizaciji že od začetka ni sodelovala lokalna muzejska institucija ali katera koli druga strokovna ustanova, je šla prireditve svojo pot, brez natančnih strokovnih smernic. Tako je napačen pristop k povorki dopuščal udeležbo razno raznih noš in mnoga dogajanja, ki ne sodijo zraven. Ljudje so z velikim navdušenjem tako sprejeli Trzince, ki so pod geslom - »prav luštno je res na deželi« - na svojem vozu prikazali številna kmečka opravila, med katera so med drugim šteli tudi zibanje otroka v zibki.

Do sodelovanja s strokovnjaki je v 80. letih sicer prišlo (Tončka Marolt, kasneje Marjanca Klobčar), vendar bi bil za korenitejšo spremembo v prid strokovnosti potreben povsem drugačen koncept prireditve. Ker pa predvsem etnologi zelo radi vsevprek kritiziramo tovrstne pojave, bi se morali namesto tega raje večkrat zavedati, da »mora resen strokovni pristop posamezen pojav prej razumeti kot obsoditi. Napačno ga je žigosati kot znamenje neokusnosti in zaostalosti, ali na splošno prepredovati njegova predvajanja. Namesto vzvišenega negodovanja bi bilo pametneje delovati na njegovo izbiro in kakovosti!« (Stanonik 1990, 26-29)

Kot že rečeno, sva na prireditve gledali z več možnih plati: tako sva na podlagi pridobljenih informacij ugotovili projektno poslanstvo prireditve (*t. i. Mission Statement*) ter različne projektno smotre. Ti obsegajo splošne, politične, kulturne, družbene, organizacijske in finančne smotre. Največji pomen imajo kulturni in družbeni smotri, medtem ko so politični in finančni smotri zaradi folklorno-zabavnega značaja drugotnega pomena.

Svoj pogled na organizacijo prireditve sva poskušali razširiti tudi s poglavji o finančnih, umetniških/znanstvenih in političnih partnerjih ter o možnih mednarodnih perspektivah. Na kratko sva skušali popisati vse koristi, ki jih prinaša tak projekt, posvetili pa sva se tudi t. i. SWOT⁴ analizi - analizi, ki je v zad-

⁴ Beseda SWOT je sestavljena iz začetnic angleških besed Strengths, Weakness, Opportunities in Threats

njih letih pri projektih nepogrešljiva, zajema pa 4 področja: prednosti, slabosti, možnosti in grožnje, skratka vse, kar od projekta lahko pričakujemo oz. vse, na kar moramo biti pozorni. Izčrpna SWOT analiza je pokazala mnogo novih možnosti in izhodišč za nove poglede na prireditve.

Prav tako sva skušali popisati nekaj največjih projektnih izzivov, pri čemer sva imeli v mislih predvsem največje nevarnosti, ki jih mora organizator upoštevati (slabo vreme, pomanjkanje financ ipd.). Pri organizaciji prireditve ne smemo mimo analize glavnih pobudnikov in tekmecev, prav tako pa je treba zelo velik poudarek nameniti poznavanju obstoječe in potencialne publike, saj lahko le na ta način zadovoljimo pričakovanja različnih obiskovalcev. Zato sva tudi sami publiko razdelili v ciljne skupine in popisali ponudbo in možnosti za njeno popestritev oz. izboljšavo. Pomemben del naloge sva namenili notranji in zunanji komunikaciji organizatorjev, torej relacijam med člani organizacijskega odbora in sodelovanju med nastopajočimi, sponzorji oz. novinarji. Pri tem pogošča programskega vodjo ter izrazitejšo sodelovanje z novinarji oz. mediji. Dotaknili sva se tudi sestave proračuna, saj je poznavanje le-tega pomembno (a ne ključno!) za nastanek idej in njihovo realizacijo.

Prireditve *Dnevi narodnih noš v Kamniku* je dogodek z dolgoletno tradicijo, ki se je v treh desetletjih iz enodnevne etnografske povorke narodnih noš spremenil v tridnevni »občinski praznik«. Spremenil se je v prireditve, ki je zaradi želja obiskovalcev in potreb organizatorjev prerasla svoje začetne okvire in se razširila na organizacijsko precej obsežno in zahtevno druženje, ki je postalo veliko več kot le navdušeno opazovanje slovenskih narodnih noš. Povorka, nekdanji edini dogodek, je danes, kot se zdi, le še »kulturno dopolnilo« tridnevne ljudskemu rajanju, torej zabavi, ki je postala glavni razlog, da se ljudje prireditve sploh udeležijo.

A naša naloga na tovrstnem področju ne sme biti le subjektivno kritiziranje, obsojanje folklorizma in arogantno zavračanje tovrstnih pojavov, ampak njihovo razumevanje, pri čemer se moramo seznaniti z ozadjem dogajanja, torej s samo organizacijo, saj bomo le tako s svojim etnološkim znanjem lahko pomagali na konkreten in uporaben način. Naše znanje bo torej popolno le, če ga bomo dopolnili s področji o managementu, sponzorjih, oglaševanju, skupinskem delu ipd. Vse to pa so področja, ki se jih etnologi še vedno preveč otepamo oziroma jih prevečkrat prepuščamo ostalim strokovnjakom, na ta način pa naše ideje vse prevečkrat ostanejo nerealizirane. To dejstvo sva pri pisanju projektne naloge spoznali tudi sami. Etnologi smo pri organizaciji prireditve sorodnega značaja nezaželeni, saj se premalo zavedamo, da zabavni del, torej stojnice, narodno zabavni ansambli in ostali glasbeniki, zabaviščni parki in mnoge spremljajoče prireditve, ne le prinašajo zaslužek, ampak izpolnjuje želje obiskovalcev. Ljudje se v prvi vrsti želijo zabavati.

Etnologi pri tem lahko pomagamo le tako, da kulturni del, v tem primeru nedeljsko povorko in nastope folklornih skupin naredimo kar se da kakovostne in privlačne oziroma da zabavni del cenzuriramo in spremenimo tako, da bo izviren in zato obiskovalcem zanimiv.

Eden od pomembnih korakov k boljši kakovosti in hkrati izvirni

Planšarji z Velike planine Foto: Milena Kodra, september 2002

ponudbi, ki obenem lahko prinese tudi nekaj dobička, je bila predstavitev rokodelcev domačih obrti. Obiskovalci lahko kupijo tako predmete kot tudi hrano in pijačo. Bolj zainteresirani posamezniki pa se lahko tudi česa naučijo. Pomembno je, da nedeljski osrednji dogodek ostane povorka narodnih noš in ne rajanje različnih mešaníc oblačilne kulture ali sejem krame in cenenih ponaredkov.

Nekatere skupine, nastopajoče v povorki, se trudijo izumiti vedno kaj novega in zanimivega. S tem pa se nehotе vedno bolj oddaljujejo od tradicije in tudi od prvotnega namena osrednje povorke. Gre seveda za izumljanje tradicije, ki pa gre v neko svojo, precej komično smer. Res je, da se ljudje večinoma ob tem precej zabavajo. Vendar, ali je v tem namen? Zabavi je že tako ali tako namenjen večji del celotne prireditve. Cenzura noš v povorki bi morala biti bolj stroga in strokovna. Izume bi lahko uvrstili pod drugo kategorijo, medtem ko bi povorka noš morala ostati čim bolj avtentična. Popestriti bi jo morali s še več različnimi skupinami noš iz Slovenije in tujine, ne pa z izumi, ki kvarijo podobo povorke.

Morda bi organizatorji lahko popestrili glasbeni del in namesto vsakoletnih narodno-zabavnih ansamblov, ki jih je mogoče slišati na vsaki veselici, povabili ljudske pevce in godce iz različnih delov Slovenije, ki bi s svojo izvornostjo marsikoga navdušili. Seveda bi morala biti glasba plesna, saj v obratnem primeru ne bi bili dobra nadomestitev narodno-zabavnih ansamblov. Pojavi pa se vprašanje, če bi ljudje sploh sprejeli glasbo, ki bi zvenela drugače kot tista, ki so jo navajeni že od malega. Narodno-zabavni ansambli navsezadnje z narodnimi nošami nimajo prav veliko povezave, če odmislimo podobnost v oblačilnem videzu! Takšne spremembe bi se morale uvajati postopoma in premišljeno, da ne bi odvrnile obiskovalcev, zaradi katerih prireditve sploh obstaja.⁵

⁵ Članek je bil napisan spomladi leta 2002 od takrat pa se je na prireditvi v zvezi z glasbenimi skupinami marsikaj spremenilo na bolje. Tako je septembra leta 2002 po osrednji nedeljski povorki zbrane obiskovalce zabaval Vlado Kreslin z Beltiško bando, letos pa so organizatorji na osrednji oder povabili »etno« skupino Šukar.

Prireditve z dolgoletno tradicijo in vsakoletnim precej podobnim programom osrednje povorke in spremljajočih prireditev se lahko kaj kmalu sooči s problemom, da se je bodo obiskovalci naveličali. Zaradi tega bi bilo treba še več pozornosti nameniti podrobnemu preučevanju ciljnih skupin in ponudbi za posamezne skupine. Obiskovalci srednjih let in starejši so si prireditve vzeli za svojo, zato so njeni redni obiskovalci, kar pa ne pomeni, da ponudba za ti dve ciljni skupini ni potrebna sprememb. Še večji poudarek pa bi morali organizatorji nameniti mladim in otrokom, torej generacijam, ki do izročila nimajo posebno pozitivnega odnosa in ki narodnih noš ne povezujejo s slovenstvom, ampak kmetstvom. So pa ravno oni tisti, od katerih bo v prihodnosti prireditve odvisna. Resda je Študentska scena lansko leto pritegnila zelo veliko mladih, ki so kljub temu, da koncerti niso bili »etno« obarvani, rekli, da »gredo na Noše«. V prihodnosti bo treba paziti, da spremljajoče prireditve ne bodo zasenčile osrednjega dogodka. Nenazadnje še vedno pomenijo le vir dohodkov!

Nekateri prebivalci mestnega jedra, kjer se vsako leto odvija prireditev, so mnenja, da dogodek dobiva prevelike razsežnosti. Zaradi hrupa, pijančevanja in nedostopnosti samega mesta si nekateri domačini želijo vsako leto ob času prireditve mesto zapustiti. Nekateri nimajo interesa biti udeleženi pri dogajanju, čeprav ostanejo doma. Tudi tu se odpira novo vprašanje, v kakšno smer naj se razvija prireditev, ki je bila nekdanj v ponos vsem Kamničanom, danes pa nekateri niso več takšnega mnenja.

Eden od finančnih virov, ki sva ga do sedaj pogrešali, je prodaja kakovostnih spominkov, razglednic in podobnega propagandnega materiala, povezanega s prireditvijo in samim mestom. Poleg zasluzka bi tovrstna ponudba lahko razveselila marsikaterega zbiralca, hkrati pa bi bila tudi najlepša promocija za v prihodnje.

Sedanji organizatorji se dobro zavedajo pomena povorke in zaenkrat še dokaj spretno ločujejo zabavni del od kulturnega.

Narodne noše s sodobnim otroškim vozičkom
Foto: Milena Kodra, september 2002

Vendar bi jim pri organizaciji še kako prav prišle sveže ideje mladih strokovnjakov, ki bi bili poleg etnologov tudi s področja organizacije, trženja, turizma ipd.

Vsekakor nama je preučevanje organizacijske plati prireditve prineslo marsikatero novo izkušnjo in odprlo obzorje ter hkrati spremenilo način razmišljanja, ki bo odslej sicer še vedno strokoven, a tudi veliko bolj praktičen in s tem zagotovo bolj uredničljiv! Slednje pa je za etnologijo kot aplikativno vedo še kako pomembno.

Primer izumljanja tradicije Foto: Milena Kodra, september 2002

Literatura:

- ČOPIČ, V.; TOMC, G. 1996: Kulturna politika v Sloveniji. Nacionalno poročilo o kulturni politiki Slovenije, Ljubljana.
- Enciklopedija Slovenije 1993: gesla narodna noša, folklor, folklorizem, folklorne skupine, Ljubljana.
- Kamniški občan, glasilo Občine Kamnik za obdobje od 1963 do 2001.
- KLOBČAR, Marija Marjanca 1996: Resničnost in iluzije »narodnih noš«. V: Kamniški zbornik 1996.
- Slovensko ljudsko izročilo 1980: (ur. Angelos Baš). Ljubljana.
- SIČ, Albert 1927: Slovenske narodne noše, Ljubljana.
- STANONIK, Marija: O folklorizmu na splošno. V: Glasnik SED, št. 1-4. Ljubljana
- TRUNK-ŠIRCA, N. 1998: Management nepridobitnih organizacij, Koper.
- ŽONTAR Jože 1976: Kamnik 1229-1979, Zbornik razprav s simpozija ob 750-letnici mesto, Kamnik.
- 31. dnevi narodnih noš Kamnik 2001**